

Yeni Şafak, 26 Kasım 99

Dünya kendi başına mı değişir?

Dünyanın insandan önce değiştiği yolunda yaptığım tespit (23.11.1999, Yeni Şafak) bir itiraz sebep oldu. Deniyor ki dünyanın insanın katkısı olmaksızın, dolayısıyla kendi kendine değiştiğini kabul edemeyiz. Dünyanın sadece değişmesinden bahis açmakla yetinmek doğru değil; aynı zamanda dünyanın değiştirilmesinden, dönüştürülmesinden de söz etmeli, edebilmeliyiz. Yani bir bakıma önümüze Karl Marx'ın Feuerbach üzerine yazdığı tezlerin en ünlüsü, on birinci tez sürülüyor: "Filozoflar dünyayı çeşitli şekillerde açıklamaktan başka bir şey yapmadılar, şimdiyse dünyayı değiştirmek söz konusudur (gerekir)." Hümanizmin olumladığı bu yaklaşım tüm beklentilerin dünyayı insan eline teslim etme eğilimi çerçevesinde kalmasını öneriyor. Oysa dünyanın insandan bağımsız değişimine dikkat çekişle birlikte hümanist ideallerden farklı bir çağrı doğuyor.

İSMET
ÖZEL

iozel@yenisafak.com

Diyebiliriz ki öneriler ve çağrılar ahlâki konuma ilişkin konulardır ve insanın dünya ile ilişkisinin sarahatle anlaşılabilirdiği yegâne yer din alanıdır. İmâna müteallik konulara girmeyeceksek şimdilik bunları bir kenara bırakalım ve biz dünyadaki değişimin insanlı mı insansız mı olduğu, dünyanın aldığı biçimde insanın belirleyici olup olmadığı hususunda hele bir anlaşalım. Hegel'den esinlenerek dünyaya biçim vermek üzere bir çok insan iradesinin harekete geçtiğini, bir çok irade arasındaki diyalektik (daha doğrusu sadece diyalektik değil, aynı zamanda çok yönlü, çok katlı, gerek anakronik ve gerekse senkronik) ilişkinin dünyayı her insanın iradesinden bağımsız bir biçime soktuğu ve giderek dünyanın kendine mahsus bir iradeyi temsil eder hale geldiğini söyleyebiliriz. Dünyayı bu şekle kim soktu? Dünyanın iradesi aynı zamanda kimin iradesidir? Bu iki soruyu cevaplandırmak istediğimiz zaman ne tek başına bir kimseyi, ne de insanların tümünü işaret edebiliriz. Zikrettiğimiz sorular her insanı dünyanın değişimi karşısında bir tavır almak mecburiyeti karşısında bırakır. Yani dünyanın her insandan önce değiştiği bir veridir.

Bu mülâhazalara David Hume'dan esinlenerek birbiri ardınca gerçekleşen iki olay arasında mutlak bir illiyet bağı kurulamayacağı, doğan etki ile onun sebebinin birbirinden bağımsız olduğu görüşünü ilâve edebiliriz. Yani insanların dünyaya ne yaptığı ile dünyanın ne hale geldiği bi'z-zarûre alâkalı değildir. İnsanlık tarihinde bilimin, düşüncenin, sanatın ortaya koyduklarıyla ortaya konuların uyandırdığı etkinin birbirleriyle imtizaç ettiği hiç görülmemiştir. Bunu bildiğimiz halde biz insanlar dünyanın değişiminin dünyaya yaptıklarımızla sağlanabileceği vehmine kendimizi sıkça kaptırır ve hikâyedeki "büyücünün çırağı" durumuna düşeriz. Yahut sürgüne gönderilirken Mithat Paşa'nın geminin güvertesinden İstanbul halkının ayaklandığını görmek üzere şehre merakla bakışına mümasil işler yaparız. Oysa dünya kendine mahsus değişimini yürürlüğe koymak için insanın hangi niyetler güttüğünü öğrenmeyi asla beklemez. Tam tersine dünyadaki her değişim aşamasında insanların (filozofların) elinden dünyayı çeşitli şekillerde açıklamaya çabalamaktan başka bir iş gelmez. Bu çaba bir türlü nihayete erdirilemez ki sıra dünyayı değiştirmeye gelsin.

İnsanlar hakikate ulaşmaya, ulaştıkları ölçüde hakikati dile getirmeye uğraşıyorlarsa yaptıklarının dünyayı değiştirme hevesleriyle değil, bir mükellefiyeti yerine getirme istekleriyle ilgili olduğunu düşünmek lâzım.

Sorular Dinleme'ni